

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2016

YEARBOOK

2016

ГОДИНА 7
БРОЈ 8

VOLUME VII
NO 8

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2016
YEARBOOK

ГОДИНА 7
БР. 8

VOLUME VII
NO 8

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

доц. д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

доц. д-р Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

доц. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Сузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси
Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, лектор д-р Весна Коцева, виш
лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица
Негриевска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р
Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донеv
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Ridvan Canim, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD, lecturer Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva, MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasova

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste

Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

- Надица Негрневска, Драган Донеv**
РАЗЛИКИ МЕЃУ ШПАНСКИОТ И ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК
ОД ФОНОЛОШКА ГЛЕДНА ТОЧКА 9
- Сања Спасковска**
ЗА ДИЈАЛЕКТНИТЕ НАЗИВИ НА БУБАМАРАТА (Coccinellidae)
И НАРОДНАТА СИМБОЛИКА ВО ШТИПСКО 19
- Марија Леонтиќ**
ПОТЕКЛО, АДАПТАЦИЈА И СЕМАНТИКА НА ТУРСКИОТ
СУФИКС -ди/-ти /-DI/ (-di, -di, -du, -dū, -ti, -ti, -tu, tū)
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 27
- Пацка Тасева**
ЗА НЕКОИ ДИЈАЛЕКТНИ НАЗИВИ НА
РАСТИТЕЛНИОТ СВЕТ ВО РАДОВИШКИОТ ГОВОР
И НИВНАТА СИМБОЛИКА 37
- Даниела Ристова**
ФОНЕТСКО-ФОНОЛОШКИ СИСТЕМ ВО
ГРАДСКИОТ ВИНИЧКИ ГОВОР 47
- Мирјана Пачовска**
ЦЕЛОСНИ МАКЕДОНСКИ ФРАЗЕОЛОШКИ ЕКВИВАЛЕНТИ
НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ СО ЗБОРОТ „ВОДА“ КАКО
ГЛАВНА КОМПОНЕНТА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК 57

Книжевност

- Ева Ѓорѓиевска, Даринка Маролова**
ТРАДИЦИОНАЛНИОТ АЗИСКИ ТЕАТАР И
ДРАМАТУРГИЈАТА НА БЕРТОЛД БРЕХТ 71
- Кристина Мијалкова**
ИЗБОРОТ НА ЛИЧНИТЕ ИМИЊА ВО РОМАНОТ „ПИРЕЈ“
ОД ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ 79
- Драган Донеv, Толе Белчев, Данче Стефановска**
ПОСТМОДЕРНИСТИЧКИ СТРАТЕГИИ ВО МАКЕДОНСКАТА
МОДЕРНА И ПОСТМОДЕРНА ПОЕЗИЈА 87
- Александра Милева**
ЛИЧНИТЕ ИМИЊА ВО РОМАНОТ „И БОЛ И БЕС“ ОД СЛАВКО ЈАНЕВСКИ.. 97

Толе Белчев, Габриела Митева НЕАНТРОПОМОРФНИТЕ НАРАТОРИ ВО РАСКАЗИТЕ НА ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ	105
--	-----

----- *Методика*

Маријана Димитрова МЕТОДИКА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК: ОСНОВИ ЗА ЕФЕКТИВНО ЧИТАЊЕ.....	119
--	-----

Марија Крстева, Драган Донеv ПЕРЦЕПЦИЈА НА СТУДЕНТИТЕ ЗА СОПСТВЕНИТЕ ПРОБЛЕМИ ПРИ ЧИТАЊЕ АНГЛИСКИ ТЕКСТОВИ.....	133
--	-----

ЗА НЕКОИ ДИЈАЛЕКТНИ НАЗИВИ НА РАСТИТЕЛНИОТ СВЕТ ВО РАДОВИШКИОТ ГОВОР И НИВНАТА СИМБОЛИКА

Апстракт

Во овој труд ќе бидат разгледани некои дијалектни називи од областа на растителниот свет во Радовишко, а ќе се укаже и на нивната симболика, обичаите и верувањата кај локалното население поврзано со некои растенија. Оваа статија е дел од магистерскиот труд со наслов „Дијалектните називи на растителниот свет во радовишкиот говор и нивната симболика“ и претставува резултат од истражувањето добиено од дијалектните материјали собирани од радовишкиот говор за називите на растителниот свет. Овој труд има за цел да ги прикаже дијалектните називи на оние растенија кај кои се среќаваат дијалектни диференцијации меѓу македонскиот стандарден јазик и радовишкиот говор. Во овој труд ние издвоивме девет тематски подгрупи со по повеќе од десетина лексички единици во нив: тревки, билки; печурки; житни култури; цвеќиња; градинарски култури; овошки, овошни дрвја; зимзелени и листопадни дрвја; грмушки и индустриски култури. Дијалектните називи за тие растенија се прикажуваат на фонолошки план, морфолошки план, а доколку постои фразеолошки израз за нив и тој се дава во изворна форма. Во посебно поглавје *Прилози* се прикажуваат: приказни, песни, народни верувања и обичаи, старнски рецепти, поговорки и гатанки кои се запишани од испитаниците на радовишкиот регион, напишани на радовишки говор.

Клучни зборови: *радовишки говор, дијалектен назив, растение, етимологија, симбол*

Paцka TASEVA

DIALECTAL NAMES OF PLANTS IN RADOVIS SPEECH AND THEIR SYMBOLISM

Abstract: This article entitled „Dialectal names of plants in Radovis speech and their symbolism“ is a review of the research obtained from dialectal materials collected from Radovis speech names of plants. This paper aims to show dialectal names of plants in those who meet dialect differentiations between the Macedonian standard language and speech Radovis. In Radoviš region meet those plants which are not recorded dialect differentiations. These names of plants will not be discussed

in this paper, will be discussed only the names of the plants that meet dialect differentiations. In this paper we singled out nine thematic segmentations with more than a dozen lexical units in them: grasses, herbs; mushrooms; cereals; flowers; vegetables; fruits, fruit trees; evergreen and deciduous trees; shrubs and industrial crops. Dialectal names for these plant will show of phonological, morphological plan and were given phraseological expression. In a separate chapter of this paper entitled "Attachments" is displayed: stories, songs, folk beliefs and customs, proverbs and riddles that are recorded by respondents in the region of Radovis, Radovis written speech.

Key words: *Radovis speech, dialect name, plant, etymology, symbol*

1. Вовед

Предмет на анализа во овој труд се дел од дијалектните називи на флората, односно растителниот свет во радовишкиот говор и нивната симболика. Овој труд е дел од магистерски труд и претставува обид за презентација на називите и симболиката на растенијата во Радовишкиот регион. Кај некои растенија се забележуваат дијалектни диференцијации при нивното именување во радовишкиот говор и тие во однос на македонскиот стандарден јазик се разликуваат. Ќе ја прикажеме и етимологијата на одделни растенија, ќе образложиме со цитати дијалектни називи на растителниот свет во радовишкиот говор. Концепциски овој труд е поставен во магистерска теза, а тоа значи дека во воведниот дел ги прикажуваме основните карактеристики на Радовишкиот регион, кој е дел од штитско-струмичките говори. Дадени се регистрирани дијалектни форми на именувањата на растенијата. Покрај секое прикажување на дијалектното именување на растението е дадена и стандардната форма со латинскиот назив на растението. Секое дијалектно лексичко именување од секоја сегментирана тематска единица ќе биде детално разгледано и прикажано со примери, потоа и со прилози.

Во трудов сите фитоними ќе ги разгледаме од зборообразувачки и семантички аспект. Со проучувањето на дијалектната лексика од областа на растителниот свет се занимава и проф. д-р Маријана Киш, чии монографии и статии ќе ни бидат од огромна помош при изработката на овој труд.

2. Географски карактеристики на Струмичко-радовишката Котлина

„Струмичко-радовишката Котлина е ограничена со водоразделна линија на реката Струмица, која се протега по билата на планините: Беласица, Плауш, Конечка, Смрдеш, Плачковица и Огражден, од каде што преку Кучката Клисура се спојува со водоразделот на планината Беласица. Таа е типична котлина која зафаќа 1482,8 км². Во неа се издвојуваат Радовишко Поле (во горниот дел на сливот), Струмичко Поле (во долниот дел на сливот на реката Струмица) и Дамјанско Поле. По долината на Бела Река и Тркајна се издвојуваат помалите: Попчевско Поле и Костуринско Поле. Во нив рамничарскиот дел зафаќа

околу 740,0 км², која се простира во хипсометрискиот појас од 150 до 500 м“ (Маркоски, 2006).

3. Население во Радовиш

„Според Пописот на населението во 2002 година, градот Радовиш имал 16 223 жители, а Општина Радовиш 28 244 жители. Густината на населеност во општината е 46 жит./км². Во градот главно живеат Македонци, како и турско и ромско население. Според Пописот на населението во 2002 година, во градот имало 16 223 жители и спаѓал во групата на средни градови. Етнички гледано, населението е составено од Македонци (13 991), Турци (1 927), Роми (181), Срби (60), Власи (20), Бошнаци (1), Албанци (1) и др.“ (Преземено од Државен завод за статистика на Република Македонија 1948 – 2002).

4. Југоисточно наречје

„Југоисточното наречје ги зафаќа деловите од македонската јазична територија источно и јужно од југоисточната граница на западното наречје. Во него влегуваат говорите јужно од линијата Скопје – Велес – Свети Николе – Злетово – Пробиштип, со тоа што на овчеполскиот дел границата со северното наречје е малку повлечена кон југ. Во оваа наречје се вклучени и говорите во солунско-воденскиот регион во Егејска Македонија и македонските говори во Пиринска Македонија“ (Бојковска, Минова-Ѓуркова, Пандев, Цветковски, 2008: 442). „Повеќето од старите особини, како што се: системот со слободен акцент, фонемата /x/, множинската наставка *-ове* кај именките, на еден ареал и наставката *-е* кај именките од машки род што завршуваат на мек или некогашен мек консонант, сп. *коне, маже, крае, сел’ане* и наставката *-ета* кај именките од среден род, сп. *прасета, пилета*, издиференцираната множина на *-а* именките од машки род: *два, пет, сто леба*, пазењето на помошниот глагол *сум* во 3 л. во перфектот, употребата на перфективен презент со повторливо значење, значително поархаичната конјугација по однос на западното наречје земено во целина, потоа структурата на синтагмата, местото на заменските клитики по однос на глаголот, источномакедонските говори ги поврзува во поголема или помала мера со граничните бугарски дијалекти. Овде ги имаме предвид, се разбира, и македонските дијалекти во Пиринска Македонија“ (Марковиќ, 2001: 21).

5. Штипско-струмички говори

„Според повеќе дијалектно-разликувачки особености, во југоисточното македонско наречје се изделуваат две поголеми дијалектни целини: **источна група на говори** и **јужна група на говори**. **Источната група на говори** ја претставуваат три помали дијалектни целини: штипско-струмички, малешевско-пирински и тиквешко-мариовски“ (Бојковска, Минова-Ѓуркова, Пандев, Цветковски, 2008: 444). Што значи, штипско-струмичките говори (во коишто се вбројува и радовишкиот говор) се дел од источната група на говори што спаѓа

под југоисточно наречје. „Една поголема целина во рамките на југоисточното наречје чинат штипско-струмичките говори, кои го опфаќаат централниот негов дел од Беласица па до границата со северното наречје на север. Главна одлика на тие говори е слободниот парадигматски акцент, сп. *ж'ена - ж'ени - ж'ената ж'ените, б'ерам, - бе'реш, - б'ере, - б'ереме, - б'ерете, - б'ерат*. Носовката *се овде е заменета со /а/ во сите позиции на збороформите, сп. *мака, рака*, и оваа црта нив ги поврзува со централниот дел на западното наречје, како и вокалното /и/. Но тие ја познаваат и фонемата /ǎ/, која е добена како континуант на */ǎ/ сп. *га̃та, са̃за*, понекаде на периферијата и /ǎл/: *са̃лза*. Во флексијата овие говори ги карактеризираат наставката -м во 1л. ед. На презентот кај сите глаголи: *викам, берам, носам*, и слевањето на глаголите од и-група со глаголите од е-група, сп. *береш – носеш, бере – носе*“ (Марковиќ, 2002: 22).

6. Карактеристики на штипско-струмичките говори (радовишки говор)

„Акцентот во штипско-струмичките говори е морфолошки утврден т.е. не се менува низ парадигмата, независно што може да стои на кој било слог од зборот“.

„Фонемата /х/ во одредени позиции е присутна во целото штипско-струмичко подрачје. На апсолутниот крај на зборот: *вид'ех, дојд'ех, врх, змех, глух* (Струмица); *ор'ах, вр'ах, мох* (Радовиш); *мех, мох, грах* (Штипско). Во Струмичко и делумно во Радовишко артикулацијата на овој глас е сè поинтензивна, додека во Кочанско и Штипско, особено во западниот дел, се слуша придушено (слабо), па дури и се губи, сп. *отид'о, сиром'а* (Штипско); покрај: *рек'о^х, ор'а^х*. Оваа особено е изразено во позиција пред согласка кога /х/ се јавува само во струмичките говори (бахча, бохча), делумно во Радовишко, додека во штипско-кочанските говори во оваа позиција редовно се испушта. Гласот /х/ во извесен број примери на целото подрачје, во позиција пред согласка поминал во /ј/ сп. *нихно > нијно; чејли (<чехли); мајне (<махне); кијне (<кихне)* во Струмичко, Радовишко и Штипско.

„На морфолошки план овие говори ги покажуваат следниве особености: Во членската морфема за машки род се изгубило /-т/, сп. *брато, човеко, вако*. Во членуваните форми на придавките за машки род самогласката /и/ во група со /о/ преминува во дифтонг /ои/. Така, *белиот > белио > белјо; црв'енјо, зел'енјо*. (Марковиќ, 2001: 107 – 108)

7. Преглед на растенијата од ботанички аспект

Растенијата (лат. *Vegetabilla*) се едноклеточни или повеќеклеточни живи организми кои живеат прицврстено за земјата или почвата и се хранат од неа. За растителниот свет се вели дека е стар колку што е старо и човештвото. „Во сите култури тие се симбол на живата земја и на цикличката природа на раѓањето, смртта и преродбата“ (Тресидер, 2001: 213).

Науката којашто се занимава со изучување на растенијата се нарекува ботаника и „...претставува општа научна дисциплина за растенијата, изучувајќи ја нивната надворешна и внатрешна градба, законитостите на нивниот раст и развоток, животните функции, разновидноста на растенијата, нивната еволуција, класификација, распространување и користење“ (Илиева, 2011: 5). Во овој труд ќе го погледнеме растителниот свет, односно растенијата коишто се распространети во Радовишкиот регион, пред сè, од ботанички аспект. Од особена важност е да потенцираме дека дијалектната ботаничка лексика во радовишкиот говор е мошне богата, иако имаме и такви лексички единици кои се потполно исти (се изговараат и со ист акцент, имаат иста членувана и деминутивна форма) како и во македонскиот стандарден јазик.

Во светот се познати повеќе од 450 000 видови растенија. Тие се ботанички и научно класифицирани. Растителната дијалектна лексика што ја има во радовишкиот регион ќе ја погледнеме во овој труд класифицирана според научните и ботаничките особености. Сите дијалектни лексички единици кои ги има во радовишкиот говор од областа на растителниот свет во овој труд се сегментирани во тематски области со посебни поднаслови.

8. Градинарски култури

Поделбата на градинарските култури може да се изврши на различни начини, во зависност од тоа која заедничка карактеристика се зема предвид како основно мерило. Врз основа на класификацијата, сите градинарски видови се вбројуваат во редови и фамилии. „Посматрајќи научно, ботаничката класификација се базира на генетското сродство меѓу растенијата и нивната систематска припадност, земајќи го предвид еволуциониот пат и развој на одделните видови во усовршувањето на биолошкиот систем“ (Ѓорѓиевски, 2012: 8) градинарските видови се вбројуваат во редот на *Spermatophitae* (семеници, односно растенија со семе), во фамилијата на *Magnoliphitae* (скриеносемениците). Овде, во овој труд, ќе ги разгледаме најзначајните видови и подвидови на зеленчук. Ќе ги погледнеме монокотиледоните растенија, растенија кои се разликуваат со коренов систем, кај кои зародишното коренче обично престанува да расте и се заменува со дополнителни адекватни корења; кај монокотиледоните растенија стеблата се ретко разгранети и листовите најчесто го обвиткуваат стеблото. Потоа ќе ги погледнеме и дикотиледоните растенија кај кои коренчето на ембрионот обично станува главен корен, способен за долготраен опстанок.

„Лексиката што ги опфаќа хортикултурните термини има свои специфични црти. Нејзиниот етимолошки разновиден фонд може да помогне во одгатнувањето на некои прашања за културните врски на словенските народи со своите соседи Германи, Римјани и Грци во прасловенскиот период и за културните и за економските врски на Македонците во минатото и во поново време. Можеме да се увериме и во една општа вистина дека лексиката, лексичкиот фонд на еден јазик сведочи за предметите за кои говорат луѓето на една јазична заедница и за

влијанијата на други јазични заедници врз неа. По структура хортикултурната лексика е многу мобилна, многу повеќе се шири од еден народ до друг, а како систем отворена кон надворешните влијанија. Тука е причината што оваа група називи избилува со доста заемки“ (Киш, 1996: 110).

Благодарение на лексичкиот фонд што ги опфаќа хортикултурните термини, ние можеме да дознаеме многу повеќе за меѓусебните или непосредните врски на словенските народи (а, секако, и на Македонците) со останатите нивни соседни цивилизации. Освен тоа, можеме да дојдеме и до информации за тоа колку луѓето преку јазичната врска што се остварува благодарение на називите на хортикултурата имаат заеднички црти и си влијаат едни на други. Овде, во овој труд, ќе ги прикажеме оние хортикултурни растенија кај кои постојат дијалектни диференцијации и кои ги има, се одгледуваат, во Радовишкиот регион. При прикажувањето на истите, истакнувањето на дијалектните диференцијации, описот на растенијата, како и потеклото на некои од називите на растенијата, ќе користиме литература од д-р Маријана Киш, од Драгиша Миловановиќ, ќе го користиме и Македонскиот дијалектен атлас во издание на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ каде што како еден од авторите и член на редакција се вбројува и мојот ментор проф. д-р Гоце Цветановски.

Маријана Киш истакнува дека „голем број лексеми се прасловенски или со општословенски ареал (боб, грав, диња, зелје, киселец, купус, леќа, лук, морков, репка, пипер, ’рдоква, сочиво, тиква, цвекло, чесен, штавеј)“ (Киш, 1996: 111). Освен тоа, Киш констатира дека „при анализата може да се забези дека најголем дел од заемките се од грчкиот (димњус, домот, карота, емоник, карде, кикиногули, кромид, лаана, лападец, магнонос, миродија, патати, пепун, першун, рипан, селен) или од турскиот јазик (албирице, ауч, бадатка, балка, бостан, ералмас, карпуз, каун, пазија, панцар, патлиџан, сакаска, таштабајка, топачка, трупка, френка)“ (Киш, 1991: 111).

9. Лук

Единствена хортикултура во Радовишкиот регион кај којашто не се среќаваат некои посебни дијалектни диференцијации во поглед на именувањето е лукот.

За ова растение во Радовишкиот регион се врзуваат многу обреди. Тој е една од главните состојки за лекарствата од алтернативната медицина и е незаменлив „зачин“ или состојка во некои традиционални јадења коишто се приготвуваат во Радовишкиот регион. Токму и за тоа одбравме да го прикажеме во овој труд. „За културата лук во македонските говори се регистрирани називите лук и чесен лук. Лук како општословенски и прасловенски назив има општомакедонски ареал. Формата лук се јавува во сите говори“ (Киш, 1996: 127).

Лукот потекнува од фамилијата на лукови *Alliaceae*, фамилија на монокотиледони растенија, од редот на *Asparagales*, ред на монокотиледонски

цветни растенија кои се нашироко распространети. „Лукот е народски позната и стара хортикултура со т.н. 'главица' која е составена од десет или повеќе чешниња. Има перјести листови кои растат во височина. Чеснињата од лукот можат да бидат со бела или црвеникава боја“ (Миловановиќ, 1983: 99).

На фонолошки план

И во македонскиот стандарден јазик и во радовишкиот говор името на оваа хортикултура се изговара потполно исто – л^ук. Бидејќи имаме едносложна именка, именка со еден слог, акцентот паѓа на тој одреден слог. Тој не се менува низ парадигма во дијалектиот назив, па имаме: л^ук; л^укче; л^уко. Дијалектна диференцијација забележуваме единствено во членуваната форма од овој назив – л^уко. Во „Дијалектната лексика од областа на растителниот свет“ Киш пишува за етимологијата на називот *лук* и се согласува со Скок, Младенов, Махек и Фасмер: „Лексемата *лук* се смета за прасловенска заемка од старомакедонскиот јазик (стсл. *лоукъ*, старогерм. *lauka*, ствнем. *louh*). Махек го става во прединдоевропскиот супстрат (в. Скок II, 327; Младенов, 208; Махек, 278; Фасмер II, 531)“ (Киш, 1996: 127). Овде ќе додадеме дека за називот ч^есен (дел од главицата на лукот) во радовишкиот говор дијалектниот назив гласи ч^есне.

На морфолошки план

Еднинската форма од овој назив е во радовишкиот говор гласи л^ук, деминутивната л^укче, а членуваната л^укот. Називот не се среќава во множинска форма, а единствена дијалектна диференцијација забележуваме во членуваната форма кај дијалектниот назив, имаме губење на гласот *-т* од членот. Имено, „на морфолошки план овие говори (шттипско-струмичките говори) ги покажуваат следниве особености: во членската морфема за машки род се изгубило *-т*, сп. брато, човеко, в^ако“ (Марковиќ, 2001: 108).

Фразеолошки израз

Ни л^ук јад^ел, ни на л^ук мирис^ал.

10. Симболиката на растенијата, на растителниот свет

За растителниот свет, за растенијата, се вели дека е стар колку што е старо и човештвото. Тресидер во својот „Речник на симболи“ пишува за симболот на растението: „Во сите култури тие се симбол на живата земја и на цикличката природа на раѓањето, смртта и преродбата“ (Тресидер, 2001: 213).

10. Симболот на лукот

При нашето истражување спроведено за собирање на материјали за изработка на овој труд забележавме дека растението, хортикултурата *лук* има

многу голема примена. Се користи во исхраната и има многу симболики поврзани со неговото име. Лукот е симбол за истерување на „лошите сили“, се верува дека има моќ да ги истера сите негативности, дека штити од многу болести и носи „добра среќа“. За симболот на лукот пишува и Тресидер во „Речник на симболите“: „Суеверен амблем на заштитничката сила во Јужна и Централна Европа уште од античките времиња. Се сметало дека тој има антимагнетски својства (римско верување), дека ги тера змиите, заштитува од секавица, од лош поглед и од вампири.

Обичајот да се закачуваат венци од лук во куќите имал заштитна симболика во тек на многу векови. Во Стара Грција, каде што миризбата на лукот предизвикувала одбивност, неговото цваќање било убедлив аргумент за да се зачува чедноста“ (Тресидер, 2001:142).

11. Прилози

Примената на лукот во радовишкиот регион

Луко ние ногу го користеме у јаденињата. Ставаме го у френкарник, пинџур праеме со лук, и така си јадеме по некој пат, лукче со катк. Сееме го на-пролет, на ретче го сееме, ама не сееме по ногу, само за нас, за дома за јадење.

Оште од старите е останало, те така сам слушнала, оти луко се ставал под праго на вратата, за коа ќе ти доваѓат госке, вонка да ја остават лошата среќа и урочите, пред праго, да не ја фнесуваат дома, е за тава се става лук под праго. Ама слушнала сам и дека се става под перницата на бебијната, за да не ги фаќало уроци, да! За луко знам и дека по нивите коа одат човечите, лук си носат у них, за да бегале змиите од них, да не одиле накај них змиите. А, знам и дека е ногу поблезен да се јаде, за притисоко било ногу арно да се јаде лук, и ако те боле зап, стај си на забо и ќе ти помине.

Гатанка за лукот од радовишкиот регион

Дванажсе браќа под една кошула се скријале – лук.

Испитаник: Марија Тушева, родена 1953 год.

12. Заклучок

Овој труд ги разгледува прашањата поврзани со називите на некои растенија во Радовишко и ги прикажува дијалектните диференцијации меѓу македонскиот стандарден јазик и радовишкиот говор. Во него се даваат одговори на прашањата на *фонолошки план* во врска со:

- Местото на акцентот, односно акцентирањето на називите од растителниот свет во радовишкиот говор којшто најмногу придонесува за појавата на дијалектни диференцијации меѓу радовишкиот говор и македонскиот стандарден јазик;
- За акцентската парадигма на називите. Акцентот во радовишкиот говор, односно во штитско-струмичките говори (во коишто се вбројува и радовишкиот говор) не се менува низ парадигмата, иако може да стои на

- кој било слог од зборот;
- Се прикажуваат различните називи за едно исто растение. Имено, во радовишкиот говор имаме сосема различни називи во споредба со македонскиот стандарден јазик за потполно исто растение, пример: во македонскиот стандарден јазик имаме пиперка, а во радовишкиот говор за истото растение го имаме називот чушка;
  - Се разгледува етимологијата на растенијата;
  - Се даваат стручни дефиниции од областа на дијалектологијата за да се објаснат одредени дијалектни диференцијации кои ги има во називите на растителниот свет во радовишкиот говор.

На *морфолошки план* дијалектните диференцијации ги разгледуваме од аспект на: единската форма, множинската, деминутивната и на членуваната форма на дијалектниот назив.

Се даваат и фразеолошки изрази за одредени растенија. Се објаснува за симболиката на одделни растенија од овој труд. Во дел од трудот насловен *Прилози* се прикажуваат информации за примената на растенијата во Радовишкиот регион, како и за народни верувања и обичаи и прикажуваме песни, гатанки, приказни и поговорки за одделни растенија.

Користена литература

- [1] Бојковска, Стојка; Минова – Ѓуркова, Лилјана; Пандев Димитар; Цветковски, Живко (2008). Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје: Просветно дело АД.
- [2] Брашнарска, Светлана; Петров, Павле; Саракинова, Олгица; Цветанова, Невена (2009). Биологија за I година реформинано гимназиско образование. Скопје: Просветно дело АД.
- [3] Ванг, Мингфу; Санг, Шенгмин; Сун Хаванг, Луси; Хо, Чи – Танг (2009). БИЛКИ: предизвици во хемијата и биологијата. Скопје: Академски печат.
- [4] Vidojkovič, Zivka (1973). *Zena I dom: Viljna apoteka*. Beograd: Zavod za izdavačku delanost.
- [5] Видоески, Божидар (2001). Дијалектологија на македонскиот јазик I. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Консеки“.
- [6] Видоески, Божидар (2007). Дијалектологија на македонскиот јазик II. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Консеки“.
- [7] Гајдова, Убавка; Давкова-Ѓорѓиева, Светлана; Дрвошанов, Васил; Лаброска, Веселинка; Марковиќ, Маријан; Миленковска, Соња; Панчевска, Ангелина; Пеев, Коста; Стоевска-Денчова, Еленка; Цветановски, Гоце (2008). Македонски дијалектен атлас. Скопје: Пролегомена.
- [8] Гербран, Ален; Шевалие, Жан (2005). Речник на симболите. Скопје: Табернакул.
- [9] Ѓеорѓиевски, Милан (2010). Градинарство и цвеќарство (интерна скрипта).

- Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.
- [10] Женг, Кун Ји; Лин, Џеин Кин; Хо, Чи – Танг (2009). Ориентални видови храна и растенија. Скопје: Табернакул.
- [11] Китевски, Марко (1997) Македонска народна лирика, обредни песни. Скопје: Институт за македонска литература при Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- [12] Киш, Маријана (1996). Дијалектната лексика од областа на растителниот свет. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- [13] Киш, Маријана (2010). Лексички, зборообразувачки и морфосинтаксички особености на македонските дијалекти. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- [14] Конески, Блаже (1996). Историја на македонскиот јазик. Скопје: Детска радост.
- [15] Илиева, Верица (2012). Селекција на растенијата (општ дел). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.
- [16] Milovanović, Dragiša (1983). Atlas lekovitog bilja. Beograd: SIP – Srbija.
- [17] Пенушлиски, Кирил (1973) Трудови, семејни и хумористични песни. Скопје: Македонска книга.
- [18] Саздов, Томе (1997). Усна народна книжевност. Скопје: Детска радост.
- [19] Семјуелсон, Лиза; Хоган, Мајкл (2009). Шумски дрвја. Скопје: Издавачки центар „Три“.
- [20] Тресидер, Џек (2001). Речник на симболи. Скопје: Издавачки центар „Три“.
- [21] Цветановски, Гоце. 2004. Каршијачкиот говор – Скопско (со особен осврт на синтаксата). Скопје: ИМЈ.
- [22] Цветановски, Гоце. 2010. Говорот на Македонците во Мала Преспа. Скопје: ИМЈ.
- [23] Цветановски, Гоце. 2001. Глаголите со значење менување на влакно кај добитокот во дијалектите на македонскиот јазик. Скопје: ИМЈ.
- [24] СТУДИЈА за геодиверзитетот и геонаследството на Република Македонија и другите компоненти на природата: (биолошка и пределска разновидност) / [Милорад Јовановски, раководител на проектот; автори Благоја Маркоски ... [и др.]; соработници Митко Костадиноски ... [и др.]; уредник Благоја Маркоски]. - Скопје: Министерство за животна средина и просторно планирање, 2016. - 503 стр.: илустр.; 30 см.
- [25] Државен завод за статистика на Република Македонија 1948 – 2002.